WILEY

The Scandinavian
Journal of Economics

Den tyska riksarbetsstatistikens förvaltningsorganisation

Author(s): Karl Key-Åberg

Source: *Ekonomisk Tidskrift*, Årg. 4 (1902), pp. 325-340

Published by: Wiley on behalf of The Scandinavian Journal of Economics

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3437112>

Accessed: 24-06-2016 20:10 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://about.jstor.org/terms>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Wiley, *The Scandinavian Journal of Economics* are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Ekonomisk Tidskrift*

Den tyska riksarbetsstatistikens förvaltningsorganisation.

Af Karl Key-Åberg.

Den tyska riksarbetsstatistikens anor brukas räknas från året 1892, då en *Kommission für Arbeiterstatistik* inrättades i kejsarriket. Denna datering är såtillvida riktig, att före sagda tid och tilldragelse ingen statsanstalt i Tyska riket existerade med uttryckligt ändamål att handlägga arbetsstatistiska spörsmål. Men å andra sidan var redan därför mycket åtgjort för att sprida ljus öfver de arbetande klassernas förhållanden och lefnadsvillkor. För att endast och allenast fästa oss vid hvad i den vägen uträttats för riket i dess helhet — sålunda med bortseende från hvad som i samma hänseende åtgjorts genom de särskilda förbundsstaterna, större städer, handelskammare och andra offentliga korporationer, privata föreningar och enskilda forskare — är isynnerhet att framhålla den stora folkräkningen af år 1882, hvilken företogs med hänsyn till den under följande år inledda arbetareförsäkringen och hvilken meddelade en ingående framställning af det tyska folkets fördelning efter näringsfång och yrken med särskildt beaktande af arbetsinvalida och änkor. Vidare kan till arbetsstatistik hänföras de årliga publikationerna af Kaiserl. Statistisches Amt rörande sjukförsäkring (sedan år 1885) och af Reichs-Versicherungsamt rörande arbetarnes olycksfalls-, invaliditets- och ålderdomsförsäkring. Slutligen är att erinra om, att flere statistiska separatundersökningar långt före 1892 blifvit å rikets vägnar företagna, hvilka klarlagt arbetsläget inom olika industri-grenar med bestämd hänsyn till vissa öfverklagade förhållanden och möjligheten af dessas förbättrande på lagstiftnings väg.

Hit hör bl. a. en undersökning af lärlingarnes, gesällernas och fabriksarbetarnes förhållanden, hvilken undersökning beslutades af Bundesrath d. 19 februari 1875. Undersökningen hade till ändamål att åstadkomma ett tillförlitligt uppgiftsmaterial för ett opartiskt bedömande af de dåtida klagomålen öfver lärlings- och gesällväsendet inom handtverkena och öfver arbetsgifvarnes och arbetarnes inbördes förhållanden inom storindustrien, att fastställa arbetarförhållandenas verkliga gestaltning i olika delar af riket och det inflytande bestämmelserna i gällande fabriks- och handtverksordning (Gewerbeordnung) utöfvat på desammas utveckling. Efter ett gemensamt program, som fastställdes af Bundesrath, bedrefs undersökningen af tjänstemän inom de särskilda förbundsstaterna genom muntliga förhör med arbetsgifvare och arbetare. Öfver dessas svar fördes korta protokoll, som sedermera insändes till rikskanslersämbetet till sammanställning och bearbetning. Inalles anställdes förhör å 559 särskilda orter, hvarvid öfver lärlingsfrågan hördes 4,422 arbetsgifvare och 2,386 arbetare samt öfver gesällfrågan 4,112 arbetsgifvare och 2,860 arbetare. Öfver fabriksförhållanden hördes ett väsentligen mindre antal arbetsgifvare (2,664), men ungefär samma antal arbetare (2,490). Undersökningen, hvilken utkom år 1877, utgör en volym på 275 sidor, med blott en enda liten tabellbilaga, hvarur ofvanstående siffror rörande enquêtens omfattning blifvit lånade. Med fördelning af riket i efter sina näringsförhållanden närsläktade delar genomgås det uppställda ämnet med hufvudvikt lagd på lärlingsväsendet. Någon egentlig statistik utgör undersökningen, såsom redan af det sagda torde framgå, på intet sätt, men lämnar detta oaktadt en på sakkunskap grundad högst värdefull utredning af sitt förelagda ämne, såsom, beträffande lärlingarne, angående bruket af skriftliga lärlingskontrakt, angående uppsägningstid, daglig arbetstid, söndagsarbete, skolgång, lärpengar, lärotidens långvarighet, kunnighetsbetyg efter lärotidens slut etc., och i en kort »Vorbemerkung» äro undersökningens hufvudresultat sammanställda med påpekande af hvad som i lagstiftningsväg lämpligen kunde vara att göra för att åvägabringa enhetlighet och en förbättrad ordning i de undersökta förhållandena. En likartad undersökning föreligger rörande »kvinno- och barnarbete i fabriker». På grund af flere under 1872 och 1873 års sessioner inkomna petitioner

beslöt riksdagen d. 30 april 1873 anmoda rikskansleren att föranstalta en utredning af lämpligheten eller nödvändigheten af laga skydd för i fabriker sysselsatta kvinnor och barn mot söndagsarbete och öfveranstängande arbete under hvardagarne. Genom beslut d. 31 jan. 1874 samtyckte Bundesrath till undersökningens anställande. Ett program uppgjordes i rikskanslersämbetet efter tillkallande af sakkunniga och fastställdes af förbundsrådets utskott för »Handel und Verkehr». I enlighet med det fastslagna programmet utfördes sedermera undersökningen af olika myndigheter inom de särskilda förbundsstaterna, hvarvid vidt skilda förfaringsätt gjorde sig gällande, hvilket naturligtvis försvagade undersökningens värde och försvårade en klar sammanfattning af resultaten. På vissa ställen kom utdelning af frågoböcker till fabriksidkare ifråga, på andra icke. Muntliga förhör med arbetsgifvare samt skriftliga utlåtanden af arbetsgifvare, arbetareföreningar, handelskammare, läkare, lärare m. fl. synas hafva utgjort hufvudstoffet för undersökningen, hvilken offentliggjordes först år 1877. Liksom i undersökningen rörande lärlingarnes, gesällernas och fabriksarbetarnes förhållanden äro tabellbilagorna af fullständigt underordnad vikt. Af en tabell inhämtar man, att antalet kvinnliga arbetare öfver 16 år inom de af undersökningen omfattade näringsgrenarne — hvilka utom alla egentliga fabriker och bergverk äfven inneslöto alla handtverksverkstäder, som i genomsnitt sysselsatte minst 10 arbetare — uppgingo till ett antal af 226,000, hvaraf mer än hälften voro sysselsatta inom textilindustrien. Af samtliga fabriksarbeterskorna voro omkring $\frac{1}{4}$ mellan 16 och 18 år och inalles omkring $\frac{2}{3}$ under 25 år. Giftna voro endast omkring $\frac{1}{4}$ af hela antalet. Af en annan tabell upplyses man om, att de minderårige (12—16 år) fabriksarbetarnes antal inalles uppgick till omkring 88,000, af hvilka 24 % voro under 14 år och 60 % voro af mankön. Af hela rikets fabriksarbetarestock, inalles räknande 880,500 personer, utgjorde de minderårige arbetarne sålunda vid pass $\frac{1}{10}$. Af dessa sistnämnda sysselsattes 40 % i textilindustrien, hvilken industribransch sålunda i Tyskland liksom här i Sverige företrädesvis tjänstgör som kvinnornas och barnens stora arbetsfält. I en annan tabell redovisas den dagliga arbetstiden för de vuxna kvinnliga arbetarne med angifvande mer eller mindre fullständigt af medeltal för olika industrigrenar inom olika landsdelar. Slut-

ligen återgifvas i ett par tabeller veckolöner för arbeterskor och minderåriga inom olika landsdelar och yrkesgrupper med angifvande af minsta, medel- och högsta lönen. Dessa senare tabellbilagor äro och erkännas ock vara af underordnad värde, såsom icke baserande sig på tillräckligt exakta uppgifter. Men om också siffermaterialet äfven i denna enquête är undermåligt, så har densamma dock uppsamlat ett storslaget kunskapsmaterial i de af programmet omfattade frågor, hvilka, hvad de minderåriga arbetarne angår, väsentligen afsågo arbetstid och arbetsraster samt kontrollen öfver att lagens bestämmelser härom efterlefdes, och hvad de vuxna kvinnorna beträffar, hufvudsakligen rörde sig om söndags- och nattarbete, arbetsrummens afskildhet från de manliga arbetarnes, befintligheten af särskilda bekvämlighetsanstalter (såsom på- och afklädningsrum, tvätt- och badrum m. m.), hälsoförhållanden inom olika industrier, sociala förhållanden desslikes (såsom kvinnornas benägenhet för dryckenskap och för obetänksamma förtidiga giftermål eller förekomsten af oäkta barn). Slutligen ingick det ock i programmet, att upplysningar skulle af sakkunnige och intresserade inhämtas om hvad som ansågs i lagstiftningsväg kunna lämpligen åtgöras för att råda bot på blottade missförhållanden eller bringa gällande lagar till bättre efterlefnad.

Dessa betydelsefulla undersökningar efterföljdes under 1880-talet af utredningar rörande söndagsarbetet (1885) och löneförhållanden inom linnefabrikationen (1887), af hvilka den förstnämnda, hvars fullständigare titel är »*Die Beschäftigung gewerblicher Arbeiter an Sonn- und Festtagen*», inleddes till följd af en rundskrifvelse d. 5 juli 1885 från rikskansleren till de förbundna regeringarne. Ändamålet med densamma var att få utrönt, i hvilket omfång söndagsarbete faktiskt förekomme samt huruvida och i hvad mån detsamma utan skada för berättigade intressen skulle kunna inskränkas. Af densamma omfattades såväl fabriks- som handtverksindustrien, handeln och trafikväsendet, och vid uppgifternas insamlande kommo frågeböcker till vidsträckt användning. Inalles inhämtades 39,269 yttranden af arbetsgifvare, 30,651 af arbetare och 1,831 af handelskammare, yrkesföreningar, sjukkassor m. fl., hvarjämte ur 6,492 sammandrag, uppgjorda af de undersökningen ledande myndigheterna inom vissa landsdelar, de tillfrågades antal icke kunde utrönas. Den rent statistiska sidan

af undersökningen är till följd af de olika förfaringsmetoder, som gjorde sig gällande inom olika stater, delvis ock till följd af de använda frågoböckernas anordning och uppställning mycket bristfällig, men detta hindrar naturligtvis ingalunda att utredningen var af den allra största betydelse för lagstiftningsarbetet i just den fråga, utredningen gällde.

Behovet af arbetsstatistiska undersökningar hade sålunda framträdt och hunnit göra sig gällande, då man skred till skapandet af en anstalt, direkt afsedd för tillgodoseendet af detta behof. Detta skedde, såsom sagdt, år 1892 genom tillsättandet af en *Kommission für Arbeiterstatistik*, hvilken först i år blifvit afskaffad. Kommissionens verksamhet och sammansättning ordnades genom »Regulativ» af d. 1 april samma år, sedermera ändradt d. 29 jan. 1894. Enligt det senare regulativets § 1 skulle kommissionens ändamål vara att medverka vid de statistiska undersökningar, som erfordrades vid förberedandet och utförandet af lagförslag beträffande yrkesarbetare. Kommissionen skulle hafva till uppgift, *dels* att på anmodan af Bundesrath eller rikskansleren gifva utlåtanden rörande statistiska undersökningar och deras resultat, *dels* ock underställa rikskansleren förslag om företagandet och genomförandet af sådana undersökningar. Kommissionen skulle bestå af en ordförande och fjorton ledamöter. Ordföranden skulle utnämnas af rikskansleren, och af ledamöterna skulle 6 utses af Bundesrath och 7 af riksdagen; den 14:de skulle af rikskansleren utses bland tjänstemännen i Kaiserl. Statistisches Amt. Utnämningarne skulle gälla för en tid af 5 år, valen för en riksdagsperiod.

Kommissionen skulle vara befogad att tillkalla arbetsgifvare och arbetare, i lika antal, hvilka ägde deltaga i kommissionens öfverläggningar, samt att i fall af behof äfven höra personer upplysningsvis (*Auskunftspersonen zu vernehmen*). Tillkallande af arbetsgifvare och arbetare måste äga rum, när Bundesrath eller rikskansleren sådant påkallade. Kommissionens ledamöter liksom tillkallade arbetsgifvare, arbetare och »Auskunftspersonen» skulle erhålla ersättning för sina utlägg efter en af rikskansleren fastställd taxa, arbetarne äfven för sin förlorade arbetsförtjänst. Sammankallande af kommissionen skulle ske genom ordföranden på anmodan af eller med samtycke af rikskansleren. Kommissionen skulle vara beslutsmässig vid minst 8 ledamöters närvaro; besluten skulle fattas efter de flesta rösterna, vid lika röstetal skulle ordföranden äga utslags-

röst. Såväl rikskansleren som förbundsregeringarna skulle vara befogade att till kommissionens sammanträden sända representanter, hvilka alltid måste höras.

Såsom redan af det angifna ändamålet med kommissionen framgår, var det ingalunda meningen att genom densamma tillskapa ett ämbetsverk, med åliggande att leda och utarbета arbetsstatistiska undersökningar, liknande de byråer, som i de flesta andra länder tillkommit för sagda ändamål. För dylika byråer, som hafva till uppgift att sysselsätta sig med arbetareförhållanden i alla möjliga riktningar, förefanns ingen högre grad af sympati bland de ledande männen i Tyskland. Tyskarne hafva vant sig att betrakta statistiken såsom en förvaltningsfunktion och att endast främja sådan officiell statistik, hvarur stats- eller riksförvaltningen kan draga någon praktisk nytta. De arbetsstatistiska riksundersökningarna före år 1892 gingo samtliga ut på att bereda väg för en förbättrad näringslagstiftning inom vissa bestämda fall och gränser, och att befatta sig med att utan gifven och bestämd anledning undersöka arbetareförhållandena inom en viss industri i alla tänkbara riktningar och med inblandning af arbetarnes lefnadsomständigheter i alla möjliga hänseenden förefaller tyskarne vara slöseri med arbetskrafter och statsmedel, helst som sådana undersökningar, såsom erfarenheten från andra länder lärt, ofta blifva utan synligt resultat och redan vid sitt första framträdande endast äga ett historiskt och bibliografiskt intresse. Man anser det planlöst att liksom på måfå utse en industrigren till arbetsfält för en med statens medel aflönad statistiskt skolad personal för att sedermera, när en sådan undersökning med stora kostnader och mödosamt arbete blifvit tilländabragt, finna att intet i praktisk väg är därur för det allmänna att vinna. Kommissionen för arbetsstatistik inrättades därför ock med stadig hänsyn till näringslagstiftningen, till hvilken ifrågavarande statistik betraktades såsom ett ofafvisligt supplement. Ansåg rikskansleren eller Bundesrath en påtänkt lagbestämmelse eller lagändring kräfvad en föregående utredning af de faktiska förhållandena, skulle kommissionen utgöra en sakkunnig nämnd, den där hade att efter förekallande af intresserade parter (arbetsgifvare och arbetare) planlägga samma utredning och sedermera, när utredningen blifvit verkställd, yttra sig öfver dess resultat och framställa de förslag till lagstift-

ning, hvartill densamma kunde anses hafva gifvit anledning. Af sig själf ägde kommissionen ej igångsätta någon undersökning, endast att framställa förslag härom till rikskansleren, som antingen kunde undertrycka förslaget eller, i fall han därtill samtyckte, hade att uppmana de förbundna regeringarne att genom sina respektive myndigheter bringa undersökningen i verket. Någon bearbetning af det insamlade uppgiftsmaterialet ålåg ej kommissionen, utan ingick detta till Kais. Statistisches Amt, den tyska riksstatistikens centralbyrå, till fackmässig granskning och sammanställning. Visserligen äro de tyska arbetsgifvarne enligt lag skyldiga att till vederbörande myndigheter meddela statistiska uppgifter öfver arbetarnes förhållanden, men någon lagstadgad förpliktelse för arbetsgifvare och arbetare att på kallelse infinna sig till kommissionens sammanträden har icke existerat. Emellertid lära inkallelserna till kommissionssammanträdena med största beredvillighet och noggrannhet hafva efterkommits, hvilket gifvetvis till god del har sin förklaring i de tyska arbetsstatistiska undersökningarnes genomgående praktiska syfte, så att de intresserade parterna genast hafva klart för sig, att det icke är fråga blott om någon platonisk tillfredsställelse att skapa en statsvetenskaplig bok, utan att det verkligen och allvarligen gäller att skärskåda och råda bot på vissa dem själfva intimt berörande förhållanden. Såväl arbetsgifvare som arbetare måste därför hafva det påtagligaste intresse af att undersökningen från början riktigt planlägges, på det att dess resultat icke måtte visa lagstiftningen vilse på rättvisans väg. Annorlunda blir naturligtvis fallet, när ett lands industriidkare och arbetare oupphörligen besväras med frågoformulär, utan att någonsin se, att de hvarandra aflösande undersökningarne läggas till verklig grund för några lagstiftningsåtgärder. I sådant fall måste oundgängligen intresset småningom förslappas, och kan icke tillräckligen lifgifvas däraf, att tidningspressen mer eller mindre utförligt och fördelaktigt omnämner hvarje ny publikation, hvars öde dock blir att läsas af få, hastigt föråldras och gömmas undan i arkiv och bibliotek, utan att lämna efter sig några märkbara spår i det lefvande lifvet. Beredvilligheten att efterkomma inkallelserna till den tyska kommissionen har för öfrigt onekligen ock haft sin förklaring i den prestige, hvaraf kommissionen varit i besittning. Att vara utsedd af rikskansleren, förbundsrådet och

riksdagen är i och för sig någonting, och härtill kommer att ledamöterna i regel voro personer af hög samhällsställning och allmänt anseende. För att belysa detta, tillåter jag mig meddela följande namnförteckning, hämtad ur Handbuch für das Deutsche Reich auf das Jahr 1902.

Vorsitzender.

Se. Exc. **Fleck**, Königl. preussischer Wirklicher Geheimer Rath, Unterstaatssekretär im Ministerium der öffentlichen Arbeiten.

Mitglieder.

Caspar , Direktor im Reichsamte des Innern.	Bauermeister , Gruben- und Rittergutsbesitzer zu Deutsche Grube bei Bitterfeld.
Ritter v. Herrmann , Königl. bayerischer Ministerial-Direktor.	Frhr. Heyl zu Herrnsheim , Grossherzogl. hessischer Geheimer Kommerzien-Rath zu Herrnsheim bei Worms.
Dr. Fischer , Königl. sächsischer Geheimer Rath.	Hitze , Universitäts-Professor, Ehren-D. der Königl. preussischen Akademie Münster zu Münster in Westfalen.
v. Schicker , Königl. württembergischer Präsident.	Jacobskötter , Schneidermeister und Kaufmann zu Erfurt.
Dr. Wilhelmi , Präsident des Statistischen Amtes.	Letocha , Königl. preussischer Amtsgerichts-Rath.
Frhr. v. Bodman , Grossherzogl. badischer Kammerherr, Geheimer Ober-Regierungs-Rath und Landes-Kommissär zu Konstanz.	Molkenbuhr , Cigarrenarbeiter zu Ottensen.
Braun , Grossherzogl. hessischer Ministerial-Rath, Vorsitzender der Abtheilung für Landwirthschaft, Handel und Gewerbe im Ministerium des Innern zu Darmstadt.	Schmidt , Fabrikbesitzer zu Elberfeld.

Beträffande kommissionens utförda arbete hafva dess undersökningar, inalles 11 till antalet, hufvudsakligen rört *arbetstiden* inom olika näringsbranscher, såsom framgår af nedanstående lista:

nr 1 o. 3 Arbetszeit in Bäckereien und Konditoreien.

- » 2 Arbetszeit, Kündigungsfristen und Lehrlingsverhältnisse im Handelsgewerbe.
- » 4 Arbetszeit in Getreidemühlen.
- » 5 » im Handelsgewerbe II.
- » 6 » der Kellner u. Kellnerinnen.
- » 7 » im Handelsgewerbe III.
- » 8 » in Getreidemühlen II.

nr 9 Arbeitszeit der Kellner II., Küchenpersonal.

- » 10 Arbeitsverhältnisse in der Kleider- und Wäschekonfektion samt
- » 11 Arbeitszeit der Gehülften und Lehrlinge in solchen Komtoren des Handelsgewerbes und kaufmännischen Betrieben, die nicht mit offenen Verkaufsstellen verbunden sind.

Att redogöra för innehållet i och resultatet af alla dessa undersökningar tillåter oss icke utrymmet, utan måste vi inskränka oss till att med några ord vidröra den metod, som tillämpats vid desamma och som är vidt skild från den metod, som efter andra länders föredöme kommit till användning i vårt eget land.

Vid den förstnämnda undersökningen öfver bagerierna, hvilken i afseende å förfaringssystemet kan betraktas såsom typisk, kan man urskilja 4 olika hufvudstadier, nämligen 1) samlandet och framläggandet af statistiska data; 2) fullständigandet af dessa data dels genom skriftliga förfrågningar hos en del af de redan förut hörde i ändamål att vinna upplysning rörande vissa otillräckligt förklarade punkter dels ock genom personligt före kallande af yrkesmän; 3) efter bearbetning äfven af detta senare sålunda bekomna material hörandet af ett antal sakkunniga personer inför kommissionen samt slutligen 4) formuleringen af lagstiftningsförslag på grund af den försiggångna undersökningen.

På uppdrag af rikskansleren (Reichsamt des Innern) blefvo sålunda först frågoformulär utarbetade för inhämtande af skriftliga upplysningar, hvilka formulär förelades kommissionen, som debatterade och korrigerade desamma, hvarpå rikskansleren öfversände dem, försedda med nödiga anvisningar, till de olika förbundsstaternas regeringar. Hufvudändamålet med undersökningen var att erfara, huruvida en öfverflödigt lång arbetstid var bruklig i bageriindustrien och särskildt om lärlingarne blefvo för mycket ansträngda, för att, om detta befunnes vara förhållandet, kunna genom förslag till lagbestämmelser bringa å bane en bestämd inskränkning i arbetstiden. Med detta hufvudändamål för ögonen ansåg kommissionen det vara alldeles öfverflödigt att undersöka samtliga yrkesbagerier i riket. Sådana funnos enligt yrkesstatistiken af år 1882 till ett antal af icke mindre än 80,117, hvaraf 53,675 sysselsatte minst 1 arbetare. Vid dessa sistnämnda inrättningar, hvilka voro de enda, som det egentligen kunde komma ifråga att

undersöka, sysselsattes enligt angifna statistik 148,198 personer. Att förhöra hvarje enskild person i hela denna armé för att komma under fund med hvad man ville erfara ansågs gagnlöst och tidsödande. Man ansåg sig kunna förutsätta, att stora skillnader skulle förekomma mellan olika landsdelar, mellan olika storlekskategorier af orter (storstäder, småstäder, landsbygd etc.) samt mellan bagerier af olika omfattning, men att däremot inom samma landsdel och samma storhetsklass icke större åtskillnader kunde vara till finnandes än att man genom undersökning af endast en mindre del af bageriernas totalantal skulle kunna vinna allmängiltiga resultat. Man inskränkte sig därför till $\frac{1}{10}$ af bagerierna, lämpligen fördelade efter skilda landsdelar och ortklasser, samt utfärdade inalles allenast 5,700 frågoböcker. Detta förfarande har blifvit häftigt angripet och klandradt, främst af den berömde statistikern Georg von Mayr, men har kraftigt försvarats af bl. a. förre direktören för Kais. Stat. Amt H. von Scheel, och försvaret har hittills åtminstone afgått med seger, enär man alltfortfarande vid de arbetsstatistiska undersökningarne i Tyskland plägar inskränka sig till $\frac{1}{10}$ af undersökningsfältet. Äfven om man med von Mayr icke gärna kan anse att metoden är strängt vetenskaplig, då ett rent statistiskt slutresultat bör utgöra sammanfattningen af enskildheter från *hela* undersökningsområdet, så kan man å andra sidan, synes mig, icke neka, att man på den inslagna vägen antagligen kommit sanningen mycket nära och i alla händelser så nära, som för undersökningens eget syfte varit behöfligt. Och detta måste dock vara hufvudsaken, om man vill se saken praktiskt.

Då man emellertid inskränkte sig till $\frac{1}{10}$ af undersökningsobjektet, var det uppenbarligen af den allra största vikt att fördelningen af frågoböckerna försiggick med den omsorgsfullaste urskiljning. Härvid förfor man på det sätt att man med ledning af 1882 års yrkesstatistik tillställde de olika staterna ett afpassadt antal frågoböcker för att utdelas inom vissa utvalda orter af olika storlek (storstäder, med minst 100,000 inv., medelstora städer, med 20,000—100,000 inv., samt mindre orter). Inom hvarje utvald ort skulle alla där befintliga bagerier undersökas, dock med undantag för storstäderna, i hvilka undersökningen inskränktes till vissa kvarter och gator med »blandad» befolkning. Sedan

ortfrågan på detta sätt blifvit reglerad, återstod att afgöra *hvilka personer* som skulle förhöras. Man tog för gifvet, att arbetsgifvare och arbetare borde höras i ungefär lika antal. Men skulle man på hvarje ställe höra såväl arbetsgifvaren som en arbetare eller skulle man i halfva antalet bagerier spörja arbetsgifvarne och i den andra hälften arbetarne? För det första förfaringssättet syntes tala, att man därigenom skulle kunna kontrollera uppgifterna mot hvarandra. Men denna fördel fanns vid närmare eftertanke vara värdelös; öfverensstämde arbetsgifvarens och arbetarens uppgifter med hvarandra, så kunde detta bero på öfverenskommelse mellan parterna, öfverensstämde de åter icke, så måste man inleda en vidtomfattande och tidsödande korrespondens, som icke allenast skulle försena och försvåra undersökningen, utan äfven onödigtvis uppröra de ömtåliga förhållandena mellan arbetsgifvare och arbetare, hvilket skulle vara socialpolitiskt oklokt. Man gaf med hänsyn härtill företräde åt det andra förfaringssättet, hvarigenom man icke allenast undveke vissa svårigheter, utan dessutom kunde undersöka dubbelt så stort antal arbetsställen som genom det andra förfaringssättet, och erfarenheten gaf vid handen, att detta val var välbetänkt, enär de oberoende af hvarandra afgifna svaren från arbetsgifvare och arbetare i det hela, såvidt utrönas kunnat, visat sig hafva varit tillförlitliga.

I ändamål att försäkra sig om fullt objektiva grunder för utdelningen af frågoformulären bestämdes dessutom, att utdelningen inom de utvalda orterna (för storstäderna: gator, kvarter) skulle ske antingen efter ren bokstafsordning i enlighet med de utvalda orternas adresslistor eller ock ur ren lokal nummerordning, så att de utdelande personerna aflämnade ett frågoformulär alltefter bageriernas belägenhet. Hvilkendera ordningen än följdes, skulle alltid den regeln iakttagas, att hvartannat formulär öfverlämnades till en arbetsgifvare, hvartannat till en arbetstagare. Att direkt per post utsända frågoböckerna från kommissionen lät sig icke göra, ty dels saknade man alla nominativa förteckningar rörande bagerierna inom hela det tyska riket, dels hade erfarenheten från andra håll lärt, att frågoformulär, som kringsändas per post, i vanliga fall blifva obesvarade. Blott ett ringa antal af på sådant sätt kringskickade frågoformulär återkomma behörigen besvarade;

större delen hamna i adressaternas papperskorgar. Man beslöt därför att frågoformulären skulle utdelas icke per post utan genom ortspolisén, som icke allenast skulle verkställa utdelningen utan äfven afhämtningen och då se till att frågoböckerna verkligen ifyllts och undertecknats. Härigenom vann man det resultat att af de 5,700 utgifna frågoböckerna blefvo icke mindre än 5,613 besvarade. De insamlade frågoböckerna blefvo af ortsmyndigheterna insända till Kais. Stat. Amt till kontrollgranskning och bearbetning. Härmed var undersökningens första stadium tilländabragt och kommissionen för arbetsstatistik trädde åter tillsammans. En referent föredrog inför denna undersökningens resultat och man beslöt härefter att skicka tillbaka en större del af de inkomna frågoböckerna för att erhålla förklarande upplysningar om de omständigheter, som lågo till grund för vissa påfallande skiljaktigheter i uppgifterna rörande arbetstidens längd, söndagsarbete, gesäll- och lärlingsarbete etc., hvarjämte frågor förelades ett större antal arbetsgifvare och arbetare rörande genomförbarheten af en inskränkning i arbetstiden, en utsträckning af söndagshvilan och större skonande af de minderårige arbetarne. Dessutom beslöt man att för denna andra del af undersökningen infordra uppgifter från ett antal sjukkassor rörande sjukdoms- och dödlighetsförhållandena inom yrket. Sedan detta supplementsmaterial inkommit och behörigen bearbetats i Kais. Stat. Amt (beträffande de hygieniska förhållandena, i Kais. Gesundheitsamt), sammanträdde kommissionen ånyo, denna gång förstärkt med en medlem af Gesundheitsamt samt ett par bagaremästare och bagaregesäller, för att nu muntligen förhöra ett större antal sakkunniga (24 bagare och 16 konditorer, till hälften arbetsgifvare, till hälften arbetare) från rikets skilda delar och från orter af olika betydenhet rörande genomförbarheten och omfattningen af de reformer, som på lagstiftningsväg kunde anses vara af den förutgångna undersökningen ådagalagda såsom önskvärda. Sedan dessa muntliga förhör blifvit tilländabragta uppdrogs ändtligen åt en särskild referent att utarbета slutberättelse öfver undersökningen, hvilken berättelse kommissionen hade att med eller utan ändringar antaga.

Sådan var i hufvuddrag gången af den tyska bageriundersökningen, och på samma sätt ha i väsentliga delar äfven de efterföljande tyska arbetsstatistiska undersökningarne anordnats.

De äro, såsom af det sagda tydligen torde framgå, baserade på s. k. »stickprof», hvilken förfaringsmetod rättfärdigas af undersökningarnes eget begränsade ändamål samt den tyska arbetarevärldens kolossala omfattning. De hvilat för öfrigt i synnerligt betydande grad på muntliga förhör med sakkunnige och representanter för intresserade parter. Inhämtandet af skriftliga upplysningar genom frågeböcker har icke skett allenast i ändamål att anskaffa ett objektivet bevismaterial rörande de faktiska förhållandena inom undersökningsområdet, utan har ock försiggått med bestämdt syfte att orientera kommissionens egna ledamöter i de förelagda arbetarefrågorna, innan dessa kommit under muntlig debatt genom förekallandet af sakkunnige. Det är ur dessa muntliga förhandlingar, som undersökningarnes praktiska resultat framgått. Såsom särskildt anmärkningsvärdt är vidare att framhålla att den tyska arbetsstatistiken hittills icke begagnat sig af reseagenter eller platskorrespondenter i och för frågoformulärens utfyllande, utan öfverlåtit åt formulärmottagarne att uteslutande på egen hand och efter eget bästa förstånd besvara de frågor, som ställts till dem. Att hänsyn till de stora penningekostnader ett utbildadt agentsystem oafvisligen skulle kräva i ett sådant land som Tyskland kommit i betraktande vid valet af förfaringssättet för uppgifternas insamlande, måste vara satt utom allt tvifvel, men man kan också icke neka att de hittills förebragta undersökningarnes egen begränsade sfär gjort anlitandet af reseagenter mindre nödvändigt.

Huru förtjänstfulla i och för sig den tyska arbetsstatistiska kommissionens utredningar än äro och från många kompetenta håll också erkänts vara, har behovet af en fastare förvaltningsorganisation och af en utvidgning af det arbetsstatistiska verksamhetsfältet allt starkare framträtt. Ledamöterna i kommissionen hafva regelmässigt varit upptagna af sina tjänster och sysslor på andra håll och hafva därför icke i önskvärd mån kunnat omfatta kommissionens arbete med intresse. Med sina tillfälliga, blott då och då återkommande sammanträden kunde kommissionen icke hålla den vakna och oafslåtliga syn på de skiftande rörelserna inom arbetarevärlden som varit att önska, och man saknade allt mer och mer en permanent centralanstalt, där alla arbetsstatistiska data kunde beständigt vara att tillgå och den där kunde ägna arbets-

statistiken en mera systematisk omvårdnad och därigenom också bereda densamma en vidare utveckling. För att tillmötesgå dessa önskningar framlade den tyska riksregeringen till 1902 års riksdag ett förslag om inrättande af en särskild arbetsstatistisk afdelning i Kais. Statistisches Amt, hvilken afdelning skulle hafva till åliggande dels 1) att samla, sammanställa och periodiskt offentliggöra arbetsstatistiska data och andra för arbetareförhållanden betydelsefulla meddelanden, dels 2) att föranstalta separata undersökningar medelst skriftliga och muntliga utredningar samt att afgifva utlåtanden. Det förstnämnda åliggandet syntes uppenbarligen innebära utgifvandet af en tidskrift, liknande Bulletin de l'Office du Travail i Frankrike, The Labour Gazette i England och Sociale Rundschau i Österrike, och detta jämte den i allmänna ordalag affattade bestämmelsen rörande specialundersökningarne, utlofvade naturligtvis en betydande gränsutflyttning för den tyska arbetsstatistiken. Samtidigt med inrättandet af denna arbetsstatistiska afdelning i Statistisches Amt skulle *Die Kommission für Arbeiterstatistik* aflösas af ett *Beirath für Arbeiterstatistik*, sammansatt, ordföranden oräknad, af 14 personer, hvilka skulle väljas för en legislaturperiod, ena hälften af Bundesrath och den andra af riksdagen. Såsom ordförande skulle chefen för Statistisches Amt vara själfskrifven. Beirath skulle hafva till allmänt åliggande att understödja Kais. Stat. Amt i dess arbetsstatistiska verksamhet och särskildt att i likhet med den gamla kommissionen 1) på uppdrag af förbundsrådet eller rikskansleren gifva utlåtanden öfver arbetsstatistiska undersökningar, deras planläggning, genomförande och resultat, att 2) i fall af behof höra sakkunnige samt 3) underställa rikskansleren förslag om arbetsstatistiska redegörelser. Beirath skulle förfärdigt liksom kommissionen vara befogadt att till sina sammanträden i lika antal inkalla arbetsgifvare och arbetare, hvilka skulle ega rätt att deltaga i öfverläggningarna, och sådant inkallande måste ske, när det påfordrades af förbundsrådet, rikskansleren eller 6 af Beiraths egna medlemmar. Byrågöromålen för Beirath skulle besörjas i Kaisl. Statist. Amt, hvars tjänstemän skulle kunna af chefen inkallas i Beirath med rätt att deltaga i dess öfverläggningar. Medlemmarne skulle erhålla dagtraktamente och resekostnadsersättning efter rikskanslerens afgörande och honom skulle äfven tillkomma att bestämma den ersättning, som borde till-

delas inkallade arbetsgifvare, arbetare och sakkunnige. För genomförandet af detta förslag föreslog regeringen, att chefen för Kais. Statistisches Amt skulle erhålla ett lönetillägg af 2,500 mark och dessutom tilldelas titeln »Präsident», att två nya medlemmar eller Regierungsräthe i Statistisches Amt skulle utnämnas, hvardera med en lön af 4,500 mark jämte dels 600 mark i ålderstilllägg hvart tredje år, tills lönen uppgått till 7,500 mark, dels 900 mark i hyresbidrag, samt slutligen att det statistiska centralverkets anslag i öfrigt skulle höjas med 39,000 mark, hvilket belopp för året 1901 varit anslaget till kommissionen för arbetsstatistik. Hela den föreslagna nyorganisationen kräfde sålunda, oafsedt tjänstemännens ålderstilllägg, ett tillägg i kostnaderna af 13,300 mark. Regeringsförslaget kom under debatt i riksdagen d. 4 febr. innevarande år och, ehuru man från vissa håll uttalade såsom sin åsikt, att regeringen bort taga steget fullt ut och föreslå inrättandet af ett själfständigt Reichsamts för arbetsstatistiken, erkändes dock allmänt att förslaget, sådant det var, innebure högst afsevärda förbättringar, och sedan statssekreteraren Grefve v. Posadowsky-Wehner uttryckligen tillkännagifvit, att det skulle stå den nya afdelningen fritt att utsträcka sin verksamhet till alla områden för arbetsstatistik samt att det verkliga var afsikten att utgifva en åtminstone delvis populärt hållen tidskrift, blefvo de äskade anslagsbeloppen utan votering beviljade.

För närvarande är sålunda arbetsstatistiken i Tyskland förlagd till en afdelning i Kais. Statist. Amt, en afdelning som utgöres af två regeringsråd, af hvilka den ene skall redigera tidskriften, den andre leda specialundersökningarne. Enär förändringen icke tillkommit på lagstiftningsväg, äro de nya råden emellertid tills vidare ställda på extraordinarie stat så till vida som deras löner måste beviljas af hvarje särskild riksdag. Vid sidan af afdelningen står ett Beirath, af 14 ordinarie ledamöter, utsedda af riksrepresentationen, hvilket råd ersatt den gamla kommissionen. Ordförande i detta Beirath är präsidenten i Statist. Amt, och detta arrangemang utgör en påtaglig fördel, enär därigenom den statistiska afdelningen och Beirath kommit under samma persons direkta öfverledning. Man klagade öfver att den gamla kommissionen mot slutet af sina dagar visade för ringa lifaktighet och tillskref detta till stor del den omständigheten, att

dess ordförande var en man som hade ett annat lefnadskall att fylla och därtill saknade intresse för socialreformatoriska frågor. I spetsen för det nya Beirath står nu i stället den tyska riksstatistikens förnämsta representant, hvilken vid sin utnämning till president i Statistisches Amt gjort sig känd som en med arbetsstatistiska och socialpolitiska frågor synnerligen förtrogen man. Af allt att döma stundar en betydande uppryckning af den tyska arbetsstatistiken, och man motser naturligtvis i fackkretsar med spändt intresse icke allenast den nya tidskriften utan äfven kommande specialundersökningar.

Källor: Tyska arbetsstatistiska redogörelser, riksdagshandlingar, Die amtliche Arbeiterstatistik des Deutschen Reichs von H. von Scheel m. m., jämte muntliga meddelanden af Presidenten Dr Wilhelm.